

підприємств житлово-комунального господарства, із врахуванням їх інтересів і особливостей функціонування.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Аніскін Ю.П. Управління корпоративними змінами по критерію стійкості: [монографія] / Ю.П. Аніскін. – М.: Омега-Л, 2009. – 404 с.
2. Бабаєв В. М. Управління міським господарством: теоретичні та прикладні аспекти: [монографія] / Бабаєв В. М. – Х.: ХарPI HADY «Magістр», 2004. – 204 с.
3. Герасимчук З. В. Організаційно-економічний механізм функціонування житлово-комунального господарства / З. В. Герасимчук, К. О. Витрищук // Економічний форум, 2011. – Вип. 4.
4. Качала Т. М. Розвиток ринкових механізмів і створення здорової конкуренції в житлово-комунальній сфері в регіонах України / Т. М. Качала // Економічна теорія та економічна історія: зб. наук. праць. – Луцьк: ЛНТУ, 2009. – Вип. 6(23). – Ч.1.

УДК 330.131.7

Вишневська О.А.

*кандидат сільськогосподарських наук,
доцент кафедри підприємництва,
торгівлі та біржової діяльності*

Київського кооперативного інституту бізнесу і права

Войцешина Н.І.

*кандидат сільськогосподарських наук,
доцент кафедри харчових технологій*

Київського кооперативного інституту бізнесу і права

ПРИЧИНИ ВИНЕКНЕННЯ І ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКИМ РИЗИКОМ В АГРОБІЗНЕСІ

Метою статті є обґрунтування системного підходу до управління підприємницьким ризиком в агробізнесі та визначення шляхів вдосконалення рівня прийняття ризикованих рішень в аграрному підприємстві. У статті проаналізовано чинники та джерела виникнення підприємницького ризику в агропромисловому виробництві та розглянуті методи зниження ризиків, які дозволяють створити резерви для покриття наслідків ризику. Висока об'єктивна значимість підприємницького ризику, а також складність, специфіка формування та функціонування вітчизняного аграрного ринку спричиняють надзвичайну актуальність проблеми вдосконалення управління підприємницьким ризиком в агробізнесі.

Ключові слова: підприємницький ризик, агропромислове виробництво, фактори, джерела, методи.

Вишневская О.А., Войцешина Н.И. ПРИЧИНЫ ВОЗНИКНОВЕНИЯ И ОСОБЕННОСТИ УПРАВЛЕНИЯ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКИМ РИСКОМ В АГРОБИЗНЕСЕ

Целью статьи является обоснование системного подхода к управлению предпринимательским риском в агробизнесе и определение путей совершенствования уровня принятия рискованных решений в аграрном предпринимательстве. В статье проанализированы факторы и источники возникновения предпринимательского риска в агропромышленном производстве и рассмотрены методы снижения рисков, которые позволяют создать резервы для покрытия последствий риска. Высокая объективная значимость предпринимательского риска, а также сложность, специфика формирования и функционирования отечественного аграрного рынка вызывают чрезвычайную актуальность проблемы совершенствования управления предпринимательским риском в агробизнесе.

Ключевые слова: предпринимательский риск, агропромышленное производство, факторы, источники, методы.

Vishnevskaya O.O., Voytseshina N.I. THE CAUSES AND FEATURES OF MANAGEMENT OF BUSINESS RISK IN AGRIBUSINESS

The aim of the article is the substantiation of a systematic approach to managing business risks in agribusiness and identifying ways to improve the level of risk-taking in the agricultural business. The paper analyzes the factors and the sources of business risk in agricultural production and the methods to reduce risks that can create reserves to cover the risk of consequences. High objective importance of enterprise risk and complexity, specificity of formation and functioning of the domestic agricultural market cause extreme urgency of the problem of improving management of business risks in agribusiness.

Keywords: entrepreneurial risk, agricultural production, factors, sources, methods.

Постановка проблеми. Ризик – це комплекс чинників, дій або процесів, які можуть викликати матеріальні та інші втрати, збитки. В даний час в літературі зустрічаються два підходи до визначення ризику. В рамках першого підходу виходять з результату події, а ризик розглядається, як можливість або загроза відхилення результатів конкретних рішень, або дій від очікуваних. В рамках другого підходу розглядається сам феномен ризику, як дії спрямованої на досягнення певної мети, пов'язаної з елементами небезпеки, загрозою втрати чи неуспіху [5,14]. З огляду на переваги і недоліки наведених визначень, ми вважаємо, що, виходячи із сутності

економічної діяльності, ризик слід трактувати як категорію, що виражає відношення між людьми в процесі їх економічної діяльності, коли її результати в силу об'єктивних причин є невизначеними. [3].

Підприємницький ризик є невід'ємним і обов'язковим елементом підприємницької діяльності. Він виконує важливу функцію фактору розвитку соціально-економічного прогресу. Підприємницький ризик притаманний усім галузям, але особливо гостро він проявляється в агропромисловому виробництві, яке найбільшою мірою піддається впливу факторів, що призводять до виникнення ризиків.

Підприємницька діяльність, що реалізується методами та способами, успадкованими від командно-адміністративної системи, обумовила специфіку ризикогенних факторів, форм їх прояву та наслідків у вітчизняному агробізнесі. З іншого боку, оскільки ринкові відносини у нас ще тільки формуються, то деякі з існуючих видів ризику в українському аграрному підприємстві не є типовими для розвинених країн. Все це вимагає виважененого й обґрунтованого підходу до управління підприємницьким ризиком у вітчизняному агробізнесі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За останні роки з'явився ряд робіт з теорії ризику вітчизняних і зарубіжних економістів В.В. Вітлінського, В.М. Гранатура, Л.М. Макаревича, С.І. Наконечного, О.Д. Шарапова, Ф. Найт, Дж.М. Кейнс, А.П. Альгін та ін., які досліджують та аналізують сутність та різноманітні види підприємницького ризику, фактори, які необхідно враховувати при організації підприємницької діяльності, а також методи та моделі управління ризиками [1, 4, 7, 8, 11, 12]. Стосовно аграрного виробництва розробкою теоретично-прикладних проблем економічного ризику займаються В.Г. Андрійчук, В.М. Нелеп та ін. [2, 9]. Необхідність подальшого вивчення та вдосконалення методологічних і методичних аспектів управління підприємницьким ризиком зумовлене малодослідженістю ризику в аграрному підприємстві.

Постановка завдання. Обґрунтування системного підходу до управління підприємницьким ризиком в агробізнесі та визначення шляхів вдосконалення рівня прийняття ризикованих рішень в аграрному підприємстві.

Виклад основного матеріалу дослідження. Підприємницький ризик – це не тільки спосіб поведінки у неординарній ситуації, а й створення таких ситуацій. Науково обґрунтована систематизація джерел і факторів ризику в аграрному підприємстві сприяє вирішенню прикладних завдань, зокрема управлінню ризиком.

Агропромислове виробництво відіграє важливу роль в економічному розвитку господарства країни, оскільки є поки що єдиним виробником і постачальником продуктів харчування, як основи життєдіяльності людей і відтворення робочої сили. До того ж, сільське господарство є виробником сировини для випуску продукції виробничого призначення і багатьох видів невиробничих споживчих товарів. Для розуміння причин виникнення ризиків необхідно розглянути особливості агропромислового виробництва, оскільки, незважаючи на те, що сільське господарство підвладне основним економічним законам, які є характерними для будь-якої економічної системи, воно все ж відрізняється від інших галузей складом засобів виробництва, соціальною структурою виробництва і призначенням виробленої продукції.

У сільському господарстві в якості головного, незамінного засобу виробництва використовується земля. Вона є єдиним засобом виробництва, яке при правильному використанні зберігає свої якості. Однак і земля схильна до «зношування», що виражається в зниженні її родючості. Для підтримки, а тим більше підвищення родючості землі потрібні значні капітальні вкладення, які окупляться тільки в наступні роки. У зв'язку з цим значно збільшується термін оборотності капіталу.

Сільське господарство, як галузь, відрізняється застосуванням таких специфічних засобів виробництва як живі організми – рослини і тварини, які розвиваються на основі біологічних законів. Тому резуль-

тати агропромислового виробництва, його економічна ефективність в основному залежать від агробіологічних і фізіологічних властивостей рослин і тварин.

У сільському господарстві, як правило, переміщуються знаряддя виробництва (сільськогосподарська техніка) при виконанні роботи по території, а предмети праці (рослини) знаходяться на одному місці. Сільськогосподарська техніка настільки специфічна, що в основному використовується для виробництва окремих видів продукції і не придатна для виробництва інших. Територіальне розміщення агропромислового виробництва пов'язане з великим обсягом перевезень продукції, в зв'язку з цим на пересування робітників і агрегатів потрібна велика кількість енергетичних ресурсів, тому забезпеченість сільського господарства енергетичними ресурсами повинна бути значно вище, ніж в інших галузях.

Виробництво сільськогосподарської продукції здійснюється на величезних площах і розосереджене по різним кліматичним зонам, які розрізняються природно-кліматичними умовами, що роблять великий вплив на кінцеві результати виробництва, які часом багато в чому залежать не від кількості і якості застосовуваних ресурсів, а від конкретних умов, в яких здійснюється виробництво. Крім того, природно-кліматичні умови істотно впливають на розміщення і спеціалізацію сільського господарства. Окремі сільськогосподарські культури можуть виростати і дозрівати тільки в певних кліматичних умовах. Залежність агропромислового виробництва від природно-кліматичних факторів зумовлює постійні коливання обсягів виробництва і ринкових цін на різні види продукції.

У сільському господарстві робочий період і період виробництва не збігаються і як наслідок період виробництва завжди довший робочого періоду. Розбіжність робочого періоду з часом випуску продукції викликає сезонний характер виробництва, а саме, витрати праці здійснюються, а вихід продукції відбувається по витіканню певного терміну.

Суспільний поділ праці, а, отже і спеціалізація виробництва в сільському господарстві проявляється по-іншому, ніж в інших галузях. З метою раціонального використання земельних, трудових і матеріальних ресурсів тут необхідно домагатися оптимального поєднання: галузей рослинництва з галузями тваринництва та розвитком підсобних виробничих підприємств.

У сільському господарстві не можливо швидко змінити асортимент сільськогосподарської продукції в залежності від попиту і пропозиції, так само, як неможливо збільшити обсяги виробництва в залежності від «вигідних» на даний момент видів продукції.

На основі вищезгаданих особливостей, можна виділити наступні джерела (причини) виникнення ризиків в агропромисловому виробництві.

До першого джерела ризиків можна віднести зміну погодних умов. Головним чином, це впливає на урожайність сільськогосподарських культур і як наслідок, на витрати виробництва, обсяги реалізації продукції, розмір прибутку і рентабельність.

Друге джерело ризиків – це біологічна природа використовуваних в сільському господарстві виробничих ресурсів та виробленої продукції. Терміни і послідовність виконання технологічних операцій зумовлені цією природою, а їх порушення неминуче посилює ризик втрати продукції та прибутку.

Третє джерело ризику пов'язане з небажаними змінами якості і кількості факторів виробництва, а саме зниження якості посівного матеріалу, добрив,

комбікормів, незадовільний рівень якості техніки та інше.

Четверте джерело ризиків впливає з територіальної протяжності сільськогосподарського виробництва, що може призводити до ускладнення технологічного контролю, а несвоєчасне або неякісне проведення робіт стає додатковим джерелом ризиків.

П'яте джерело – зміна умов реалізації виробленої продукції. Погіршення співвідношення попиту і пропозиції і як наслідок, несприятлива для виробника зміна ринкових цін, посилення конкурентної боротьби, підвищення тарифів на транспортування або витрат на зберігання продукції.

Шосте джерело – пов'язане із зміною грошово-кредитної політики. Це – дефіцит бюджету, зміна курсу національної валюти, темпи інфляції, зміна економічної політики та інше.

Повністю уникнути ризику у господарській діяльності неможливо і це факт, однак спробувати знизити його або хоча б створити резерви для покриття наслідків ризику, можливо.

В основному, в економічній літературі виділяють наступні методи зменшення ризиків [6, 10, 13]:

– Уникнення ризику. Суть даного способу полягає у відмові від діяльності, ефективність якої викликає хоча б незначні сумніви, однак це може бути не вигідно, а часом і неможливо. При цьому господарюючий суб'єкт позбавляє себе можливості отримати додатковий дохід, прирікає себе на застій і цим самим природно підвищує ймовірність втрати конкурентоспроможності і, як наслідок – банкрутство.

– Зменшення несприятливого впливу тих чи інших факторів на результати виробництва. Суть полягає в прийнятті всіх можливих доступних заходів: підвищення якості планування, організації та управління виробництвом, використання гнучких технологій і створення системи резервних фондів, поліпшення державного регулювання шляхом створення відповідних параметрів економічного та правового середовища і т.п.

– Лімітування – це встановлення граничних сум витрат по одній угоді, норм інвестування в один об'єкт, меж компетенції у прийнятті фінансових рішень окремими працівниками і т.п. Лімітування має застосовуватися для зниження можливих економічних наслідків реалізації ризику, особливо при досить складній і розгалуженій структурі управління великими об'єктами, що мають філії та дочірні структури.

– Локалізація ризику – виділення найбільш фінансово небезпечних етапів або ділянок діяльності у відокремлені структурні підрозділи. Виробничі підприємства застосовують методи локалізації ризику через виділення в самостійні дочірні підприємства торгових відділів, транспортних і ремонтно-будівельних підрозділів.

– Оволодіння ризиком – цей метод доцільний і навіть необхідний, коли потенційні втрати незначні і робиться все можливе для попередження або зменшення негативного впливу від непередбачуваних обставин, коли чітко виявлені шанси на отримання високого підприємницького доходу.

– Поділ (сегментація) ризиків здійснюється шляхом поділу активів, що призводить до збільшення числа подій, які потрібно контролювати. Методом поділу ризиків є, наприклад, залучення двох-чотирьох постачальників, збут на декількох сегментах ринку, зберігання цінностей в різних місцях, однак таким способом можна знизити не будь-який ризик.

– Раціональний підхід до ведення господарської діяльності з опорою на науковий аналіз. При

небезпечному недотриманні зобов'язань партнерами можна скласти протокол про наміри, куди можна вносити зміни, вказівки на матеріальну відповідальність за відмову від підписання контракту, застосування штрафних санкцій, неустойок, вказівка на те, що форс-мажор не звільняє від відповідальності і т.д.

– Компенсація ризиків. Потрібно мати на увазі, що іноді відмова від діяльності не вигідний час і може викликати інші ризики, тому ризик доводиться брати на себе. Щоб послабити негативний вплив ризику, створюється страховий резерв, який визначається, як усереднена величина втрат за три роки з поправкою на інфляцію.

– Страхування здійснюється за допомогою страхових компаній, однак має свої обмеження. В першу чергу – це ціна, запитувана страховиком за прийняття на себе ризику і може перевищувати ту ціну, яку принциповий страхувальник вважає розумною. Іншим обмеженням використання страхування є те, що деякі ризики не приймаються до страхування. Ціна і доступність страхування прямо пов'язані між собою, оскільки страхувальник приймає на себе той ризик, втрати від якого він може оцінити.

– Самострахування. Це, по суті, страхування, що проводиться всередині підприємства. При самострахуванні створюються страхові запаси сировини, матеріалів і комплектуючих, резервні фонди грошових коштів, формуються плани їх використання в кризових ситуаціях, які не використовуються при нормальній потужності. Основне завдання самострахування полягає в оперативному подоланні тимчасових труднощів фінансово-господарської діяльності.

Кожен з перерахованих методів має свої переваги і недоліки. При цьому дані методи можуть використовуватися або кожен окремо, або комбінуватися залежно від потреб господарюючого суб'єкта.

Висновки з проведеного дослідження. Методи управління ризиками в сучасному сільському господарстві можна розділити на три групи: мінімізація втрат в результаті прояву ризику, усунення та обмеження ризику, максимізація позитивних результатів при виправданому прийнятті ризику. На нашу думку, найбільш доцільним методом управління ризиками в даний час є самострахування, оскільки в сучасних умовах підприємства можуть розраховувати тільки на себе.

Потребують додаткового вивчення питання природи підприємницького ризику в агробізнесі, його типології, формування теоретичних засад управління ризиком у новостворених сільськогосподарських підприємствах, адаптації методів комплексної оцінки підприємницького ризику до умов вітчизняного аграрного ринку.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Альгин А.П. Риск и его роль в общественной жизни / А.П. Альгин. – М.: Мысль, 1989. – 191 с.
2. Андрійчук В. Г. Економіка підприємств агропромислового комплексу. / В. Г. Андрійчук. – К.: КНЕУ, 2013. – 779 с.
3. Вишневіська О.А. Аналіз змісту та наукові підходи щодо визначення сутності підприємницького ризику. / О. А. Вишневіська // Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 3.: Видавничий дім Гельветика, 2016. – Випуск 5. – С. 64-67.
4. Вітлінський В.В. Економічний ризик та методи його вимірювання / Вітлінський В.В., Наконечний С.І., Шарапов О.Д. – К.: КНЕУ. – 2000. – 354 с.
5. Нікбахт Е. Фінанси / Е. Нікбахт, А. Гроппеллі; [пер. з англ. В. Овсієнко, В. Мусієнко]. – К.: Глобус, 1992. – 236 с.
6. Івченко І. Ю. Економічні ризики. / Івченко І. Ю. К.: – Центр навчальної літератури, 2004.

7. Макаревич Л. Управление предпринимательскими рисками / Макаревич Л. – М.: Дело и сервис, 2006. – 448 с.
8. Найт Ф. Понятие риска и неопределенности. / Ф. Найт // Теория и история экономических и социальных институтов, и систем: THESIS. – М.: 1994. – т. 1. – вып. 5. – С. 12–28.
9. Нелеп В. М. Планування на аграрному підприємстві. / В. М. Нелеп. – К.: КНЕУ, 2004. – 495 с.
10. Панкрусин А.П. Маркетинг. / А. П. Панкрусин – М.: Омега – 2011. – 656 с.
11. Ahn M.J. Wilham D. Fallon. Strategic risk management: how global corporations manage financial risk for competitive advantage. – London, 1991.
12. Heilmann Wolf-Riidiger. Versicherungsmathematische Methoden des Risk Management / Heilmann Wolf-Rudiger // Blatter. Duetsche Gesellschaft fur Versicherungsmathematik. – 1989. – № 2. – P. 141–159.
13. Investments. J. Gordon, J. Bailey, Prentice-Hall, 1999.
14. Knight F.H. Risk, Uncertainty and Profit. – Chicago-London, 1985.

УДК 338.24

Гайденко С.М.
*асистент кафедри економіки підприємств,
бізнес-адміністрування та регіонального розвитку
Харківського національного університету міського господарства
імені О.М. Бекетова*

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

Стаття присвячена теоретичним питанням розвитку підприємств житлово-комунального господарства. Проаналізовано та систематизовано різні підходи до визначення розвитку сучасних підприємств. Удосконалено визначення «розвиток підприємств житлово-комунального господарства».

Ключові слова: житлово-комунальне господарство, розвиток, методи, підходи, сталий розвиток.

Гайденко С.Н. ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИЯТИЙ ЖИЛИЩНО-КОММУНАЛЬНОГО ХОЗЯЙСТВА

Статья посвящена теоретическим вопросам развития предприятий жилищно-коммунального хозяйства. Проанализированы и систематизированы различные подходы к определению развития современных предприятий. Усовершенствовано определение «развитие предприятий жилищно-коммунального хозяйства».

Ключевые слова: жилищно-коммунальное хозяйство, развитие, методы, подходы, устойчивое развитие.

Gaidenko S.N. THEORETICAL ASPECTS OF ENTERPRISES HOUSING AND COMMUNAL

The article is devoted to theoretical problems of housing and communal services. Analyzed and systematized different approaches to the definition of modern enterprises. Improved definition of «development of housing and communal services».

Keywords: utilities, development, methods, approaches, sustainable development.

Постановка проблеми. У процесі розроблення та впровадження стратегії розвитку підприємств житлово-комунального господарства великого значення набувають визначення категоріального апарату поняття «розвиток підприємств житлово-комунального господарства», характеристика його показників та їх моделювання.

Найвні теоретико-методологічні підходи до визначення категорії «розвиток» мають різноаспектність положень, що обумовлено вільним трактуванням цього поняття. Крім того, у рамках визначених підходів залишаються невирішеними проблеми характеристики структурних елементів розвитку, його оцінки у системі розробки й впровадження стратегії управління житлово-комунальним комплексом, що є важливим питанням сьогодення та потребує детального дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання визначення розвитку підприємств житлово-комунального господарства вирішуються в роботах вітчизняних і зарубіжних вчених, а саме в працях Ю. Аніскіна, Е. Короткова, Ю. Масленікова, Л. Забродської, І. Фролова. Теоретично-методичні положення щодо розвитку підприємств обґрунтовані в дослідженнях В. Пономаренка, А. Тридіда, М. Кизима, О. Шубравської, О. Раєвнєвої [1; 2; 3].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. В сучасних економічних умовах питання розвитку підприємств вважається одним із ключових під час здійснення господарської діяльності.

Переважно категорію «розвиток» вчені розглядають у контексті циклічності «фаз» економіки, проте підприємства житлово-комунального господарства мають особливості, пов'язану зі специфікою надання послуг, що залишається невирішеним питанням в «теорії розвитку».

Мета статті полягає в аналізі та подальшому розвитку наукових положень щодо визначення розвитку підприємств в сучасному економічному просторі.

Виклад основного матеріалу дослідження.

В загальній теорії поняття «розвиток» визначається як необоротна, спрямована, закономірна зміна матерії і свідомості, в результаті якої виникає новий якісний стан об'єкта (його складу або структури). У фундаментальних дослідженнях Й. Шумпетера економічний розвиток розглядається з позиції змін, які відбуваються в економічному житті, і процесів, що характеризуються інноваційними трансформаціями, на основі впровадження нових комбінацій, що приводить до нового більш прогресивного становища [1]. Слід відзначити, що в деяких роботах розвиток визначається як комплекс дій або обумовлених процесів, які приводять до змін у формуванні більш якісного становища [2]. У цьому контексті показовими є дослідження Е. Короткова, Ю. Масленікова, Л. Забродської [1; 2; 3]. Зокрема, Е. Коротков обґрунтовує категорію «розвиток» з позиції досягнення більш нової якості забезпечення життєдіяльності. Ю. Масленіков